

Baýrak

Category: Edebiýaty öwreniş, Kitapcy
написано kitapcy | 25 январа, 2025
Baýrak BAÝRAK



***Düşünmekden aýyplamak has aňsat. Sebäbi düşünmek üçin
özgermeli bolýañ...***

Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saňa,
Käse bilen sabyny, rahatlasyn jismu-jan.

Lalu-şerap içirjek hem ýyladyp geçirjek
Barmagyňa ýüzügi hatamy-zer dyraşan.

Egil, egil, sokaýyn, iki tutam azmydyr?
Läle bilen sümbüli käkiliňe nowjuwan.

Dyza çöküp öňüňde düwme-düwme akdyrsam,
Bir kümüş kündük bilen eliňe aby-rowan.

Sallanyban duraňda men arkaňdan sokaýyn,
Çek etegňi biliňe, bolmasyn palçyk, aman!

Gulaklaryňdan tutup, düýbüne çen sokaýyn,

Sahtyýan köwşüň bilen bolarsyň ýola rowan.

Şeýle bir sokaryn ki, galmasyn daşynda hiç,
Duşmanyňyň bagryna, hanjarymy nägehan.

Eger meýliň bar bolsa, men agzyňa bereýin,
Ýeter ki, sen guluňdan lukma isle her zaman.

Her ýetene berýärsiň, gel, maňa-da bersene,
Gysym-gysym altyny, bolsun guluň şadyman.

Sen hemişe gelersiň, men Wehbige berersiň,
Essalamun aleýkum we aleýkumessalam

* * *

Sünbülzada Wehbi osmanly türk-(türkmen) diwan edebiýatynyň şahyrlaryndan bolup XVIII asyrdaky ýaşap geçipdir. Arap-pars dillerinde okap-ýazyp bilýän, kazy ýaly döwletiň birnäçe jogapkärli wezipelerinde oturan Sünbülzada Wehbä osmanly soltany Selim III tarapyndan «Sultanüş-şuara» («Şahyrlaryň soltany») ünwanly berilipdir.

Sünbülzadalar neberesinden bolan we Maraşda doglup, Stambulda aradan çykan Sünbülzada Wehbiniň käbir internet saýtlarynda aslynyň moralydygyny-da ýazýanlar bar. Şahyr ömri we döredijiligi boýunça giňişleýin iş alyp baran filologiya ylymlarynyň doktory Süreýýa Ali Beýzadaoglunyň taýýarlan «Sünbülzada Wehbi» atly kitapda onuň Moradandygyny tassyklaýan ýeke maglumat ýok.

Sünbülzada Wehbi – Sünbülzada Wehbi ependi ady bilenem tanalýar. Ol halk arasynda miras galdyran diwan şygrylary bilen däl-de, subrogasiýa (rüju) sungatynyň iň kämil nusgalaryndan hasaplanýan «Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saňa...» setirleri bilen başlanýan ajaýyp şygry arkaly tanalýar. Sünbülzada Wehbi ependi diýilse, ilkinji nobatda şu şygry ýada düşýär. Muny anadolyly aşyk-ozanlaryň ýatdan bilmeýäni ýok. Gynansak-da, S.A.Beýzadaoglunyň taýýarlan kitabynda şygry ýerleşdirilmändir.

Rüju (subrogasiýa) sözünüň manysy şu – rüju sungaty diwan

edebiýatynyň žanrlaryndan bolup, aýdyljak bolunýan pikiriň birinji setirde çak edilenden düýbünden başgadygyny ikinji setirde beýan edip bilmekdir.

Rüju (subrogasiýa) öwrülme, dänme sungaty hökmünde-de baha berilýär. Bir pikiri has güýçli beýan etmek üçin aýdylan sözden dänýän ýaly çemeleşmäge rüju diýilýär. Döredijilik adamsy ýaňsyly, gynançly, begençli, şatlykly, howsalaly ýagdaýlarda beýan ediş stilini hasam güýçlendirmek we janlandyrmak üçin subrogasiýa sungatyna ýüzlenýär. Subrogasiýada birinji setirdäki sözden dänilmeýär, ýöne dänýän ýaly edilýär. Düýp maksat berýän manysyny berkitmekdir. Dänmeler yzly-yzyna gelýär. Subrogasiýa sungatynda ýazylan şygry arkaly tanalýan Sünbülzada Wehbini aýdylyşyna görä şol döwrüň patyşasy ýanyna çagyryp: «Maňa bagyşlap şeýle bir şygry ýaz: şygryň her beýdiniň birinji setiri seni jelladyň eline bersin, ikinji setiri-de jelladyň elinden azat etsin. Muny başarsaň-a baýragyňy alarsyň, başarmasaňam – ölersiň!» diýýär. Sünbülzada Wehbi patyşanyň huzuryndan gaýdansoň, subrogasiýa žanrynyň iň naýbaşy nusgalarynyň birini ýazýar. Şygrynyň soňky nokadyny goýan Sünbülzada Wehbi endi patyşanyň huzuryna çykýar. Patyşa ortarada çapgy ýassygyny goýdurýar, jelladyňam eline aýpaltasyny berdirýär. Ol Wehbi endä: «Oka bakaly, şygryňy!» diýýär. Wehbi endi özüne ynamy bolansoň, arkaýyn ýagdaýda goşgusynyň birinji setirini okamaga durýar. Ol: «Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saňa...» diýenden, patyşanyň gahary gelip, jelladyna: «Seretsene, bu hepbesize! Uçuryp goýber onuň kellesini!» diýip gygyrypdyr. Aýpalta inmäge sekunt galanda: «Käse bilen sabyny, rahatlasyn jismu-jan» diýip, şahyr setirini tamamlapdyr. Patyşa: «Azat et!» diýip ümläpdir. Şygryň beýleki beýtlerinde-de şeýle ýagdaý dowam edipdir. Ahyrsoňunda Wehbi endi abraý bilen bu agyr synagdan geçip, baýrak barsyny alypdyr.

Bu şygry okalanda, halky pikirlendirmekden has beter güldürmäge ýykgyň edýär. Şonuň üçinem halk köpçüliginiň arasyna giňden ýaýrapdy3. Diwan edebiýatyndan uzak, halk edebiýatyna ýakyn halk köpçüligi şu şygry arkaly Sünbülzada Wehbi endini tanapdyr. Edil Nasreddin Ependini tanaýşy ýaly.

Halk köpçüligi Sünbülzada Wehbini öz içinden çykan adam saýýar we onuň adyny subrogasiýa žanrynda ýazan şygry arkaly ýaşadyp gelýär.

Kitaplarda bu şygyra gabat gelip bolmaýar. Emma kimdir biri internet saýtlaryna ýalan-ýalňyş formada geçiripdir. Men halk arasynda bilinşi we okalşy ýaly dörtleme formasynda, agam Sumer Küçükdir Gündogar Anadoly ýolunyň aşyk-ozanlaryndan dostum Aşyk Kemal Dewraniden alşym ýaly aýdyp bereýin:

Bezmu-hammam edeli,
sürtüştürem men saňa,
Käse bilen sabyny,
rahatlasyn jismu-jan.

Lalu-şerap içirjek
hem ýyladyp geçirjek
Barmagyňa ýüzügi
hatamy-zer dyraşan.

Egil, egil, sokaýyn,
iki tutam azmydyr?
Läle bilen sümbüli
käkiliňe nowjuwan.

Dyza çöküp öňüňde
düzme-düzme akdyrsam,
Bir kümüş kündük bilen
Eliňe aby-rowan.

Sallanyban duraňda
men arkaňdan sokaýyn,
Çek etegňi biliňe,
bolmasyn palçyk, aman!

Gulaklaryňdan tutup,
düýbüne çen sokaýyn,
Sahtyýan köwşüň bilen,
bolarsyň ýola rowan.

Şeýle bir sokaryn ki,
galmasyn daşynda hiç,
Duşmanyňyň bagryna,
hanjarymy nägehan.

Eger meýliň bar bolsa,
men agzyňa bereýin,
Ýeter ki, sen guluňdan
lukma isle her zaman.

Her ýetene berýärsiň,
Gel, maňa-da bersene,
Gysym-gysym altyny,
bolsun guluň şadyman.

Sen hemişe gellersiň,
men Wehbige berersiň,
Essalamun aleýkum
we aleýkumesselam.

• **Goşgynyň türkçedäki asyl nusgasy**

Bezm-i hamam edelim
Sürtüştürem sana ben
Kese ile sabunu
Rahat etsin cism-i can

Lal-ı şarap içirem
Islatarak geçirem
Parmağına yüzüğü
Hatem-i zer dirahşân

Eğil de bir sokayım
İki tutam az mıdır
Lale ile sümbülü
Saçına ey nevcivan

Diz çökerek önüne
Ilık ılık akıtam

Bir gümüş ibrik ile
Destine ab-ı revan

Sen salınıp giderken
Ben ardından sokayım
Eteğini beline
Olmasın çamur aman

Kulaklarından tutam
Dibine kadar sokam
Sahtiyandan çizmeyi
Olasın yola revan

Öyle bir sokayım ki
Dışarda hiç kalmasın
Düşmanının bağrına
Hançerimi na-gehan

Herkese vermektesin
Bir de bana versene
Avuç avuç altını
Olsun kulun şadüman

Sen elinle tutmadan
Ben ağzına vereyim
Yeter ki sen kulundan
Lokum iste her zaman

Sen her sabah gelesin
Ben VEHBİ'ye veresin
Esselamünaleyküm
Ve aleykümselam

Sait KÜÇÜK.

-
- *Bezm – köpçülik.*
 - *Jismu-jan – jisim bolan jan.*
 - *Lalu-şerap – gyrgyzy meý, şerap.*

- *Hatamy-zer* – jomartlyk bilen berilen altyn.
- *Dyrahşan* – ýalpyldawuk, göz gamaşdyryjy.
- *Nowjuwan* – täze juwan, ýaş.
- *Dest* – el.
- *Aby-rowan* – akar suw.
- *Sahtiýan* – eýlenen deri.
- *Nägehan* – birdenkä, duýdansyz.
- *Şadyman* – şadyýan, begençli. Edebiýaty öwreniş